

կաւոր են, եւ իր բարեկամներէն դուրս չճանցնար այնպիսի մարդիկ :

Ով որ կրօնամոլ չէ՝ իրեն համար հերետիկոս է. ձեռքէն գար նէ ամենայն սիրով կը բանադրէր ազգի մը չորս մասին իրեքը՝ որպէս զի ազգը մաքրէ ու գտէ :

Իրեն կուսակիցներ շատցնելու համար զիտէ որ վարպետ քարոզիչներու կարօտ է, բայց իր կատաղութիւնը արգելք է իրեն. այն խնեքերուն կընմանի որ ամեն բանէ կը վախնան, ու իրենց շուքը բշտամի կը կարծեն :

Իր կուսակցութիւնը այնպիսի բանակ մըն է որ նոր գինուորներ առնուլ չուզեր մեջը. ուստի ինչպէս որ չարագործութեամբ ուժէ կ'իյնայ, ասանկ ալ ինքզինքս մաքրեմ ըսելով կը տկարանայ :

Կուսակցութեան ոգւոյն հաճոյանալու մի միայն հնարքն է չափազանցութիւն. անոր մեջ առաջին ըլլալու ճամբան է ուրիշներէն աւելի խնեք երեւնալ. ջրավախութեամբ կատողած մարդկանց վրայ ջուրը ինչ ազդեցութիւն որ կընէ, չափաւորութիւնն ալ կողմնասիրաց վրայ նոյն ուժն ունի. ամեն տեսակ ներողամտութիւն անոնց համար դաւաճանութիւն է : Անոր համար ամեն կուսակցութեանց ալ անձնապաշտ անձնասէրները կը տեսնեն որ օրէ օր իրենց գունդը կը պակսի՝ իրենց կասկածոտութիւնն. քիչ ժամանակէն ափ մը՝ եւ վերջապէս պտղուց մը չարագործներ կը մնան որ արդարութեան արեգակը ծագելուն պէս կը հալին : Իրենց անցաւոր ուժը այնպէս կը խորտակի, ինչպէս որ տղուն կտրած մատիւրը անդադար կը բարակնայ, ու գործածել ուզելուն պէս կը կոտորի :

Մոլեհախանձ կուսակցութեանց բոլորն ալ այս վիճակս ունեցեր են, եւ սակայն անոնց կործանման փորձը իրենց յաջորդներուն խրատ չէ եղած : Այս անմիտները այնպիսի երեւակայական հիւանդութիւն մը ունին որ ծիծաղելի կը լլար՝ քէ որ շատ անգամ ողբալի կերպով վնասներ չընէր անոնց քով մօտեցողներուն : Ով որ ուզէ խնացի խօսքերով զիրենք հանդարտեցնել, կը մերժեն զիրեն ու կը խոցոտեն. անոր համար ամեն մարդ կը փախչի անոնցմէ. եւ երբ ալ ըլլայ՝ իրենց անձնամոլութեան պատիժը կը գտնեն՝ որ է միսմինակ մնալ :

Կուսակցութեան ոգին այնպէս լաւ կը ճանցնայ իր տգեղութիւնն որ ուրիշներուն վրայ տիրապետելու համար՝ միշտ հայրենասիրութեան կամ բազաւորականութեան դիմակովը կը բայէ.

Բայց անոր ոյժն ալ կը կոտորի ու չուտ մը գայ յերեւան :

ՍԷԿԵՐԲ :

ՀԱՆԳՍՏՈՒԹԻՒՆ ՍԲՏԻ

Որոնք որ Յովսէփայ Տրոզի երկու գրքոյնկէն հայերէն բարգմանութիւնը ախորժ հաճութեամբ կ'արդացին, անտարակոյս քաղցրանայ Պիտի անոնց նոյն գեղեցկախօս իմաստասիրին « Արուեստ երջանիկ կենաց » ըսուած գրքին մէկ ճաշակն ալ որ հոս կը դնենք բարգմանաբար.

« Սրտի հանգստութիւն ըսելով մեր հոգւոյն այն վիճակը կը հասկընամ՝ որով մարդս սովորական տկարութիւններէն ազատ՝ իր վսեմութեանը արժանի երջանիկ հանդարտութիւն մը կը վայելէ : Ամեն տեսակ փոքորիկներէ ապահով ըլլալով, միայն անմեղ զուարճութիւններէ առաջ եկած զգածմունքները կընդունի, եւ միայն առաքինութեանց զրդմամբը կը շարժի : Միայն ռամիկ մարդիկն են որ սրտի հանգստութիւնը անտարբերութեան տեղ կը դնեն : Սրտի հանգստութեան հետ միշտ անոյշ ու հրապուրիչ զգացմունք մը կայ կենաց, եւ մարդս քանի որ մտածէ քէ այն հանգստութեան պատճառները որոնք են՝ իրաւունք ունի կերպով մը հպարտանալու. խնդր բանեցընելու կարօտ չէ, քող վայելէ ու զուարճանայ. իմաստնոյն հեշտութիւնն այս է :

« Այս կախարդիչ հանգստութեան աղբիւր՝ մաքուր խղճմտանքն է : Փութ տեղը կաշխատի ով որ իր անձնասիրութիւնը պարտելիլ ուզէ, ու շողոքորթ խօսքեր ըսելու փափաքի. պիտի նայի որ կարենայ ըսել ինքնիրեն քէ « Ատեն ատեն առիթ փնտոներ եմ ուրիշներուն օգտակար ըլլալու, եւ միշտ սիրով ընդունել եմ զանոնք որ եկեր են ինծի այն առիթը տալու : »

« Ուրիշ պայման մըն ալ կայ՝ նոյնպէս հարկաւոր... Թերեւս միտ ընթերցողք, փայլուն փայլուն վճիռներու վրայ գմայլողներ, քերեսս զիս մինչեւ հիմա երազատեսի տեղ զրիք. հապա այտուհետեւ ինչ անուններ պիտի տաք ինծի : Ո՞րն է այս պայմանը. փառասիրութեան դեմ սրտին զոները գոցել :

« Իմ միտքս այս կրքին դեմ ճառեր քարոզներ խօսիլ չէ, քեպէտ եւ խիստ շատ՝ եւ գրեթէ ամեն տեղ տարածուած է. խօսելիքս ամենապարզ բաներ են : Գործնական փիլիսոփայութեան տուած առաջին դասերն են՝ որչափ որ կ'արելի է շատ

օրեր երջանկութեամբ անցընել, որչափ որ կարելի է քիչ վայրկեան կորսընցընել անհանգստութիւն տուող բաղձանքներու համար : Դուն քու աշկերտիդ անդադար այս կըսես քե « Նայէ որ փայլիս, բաղդին ետեւէն ընկիր : » Ի՞նչ կընես. քե որ այն խեղճը խօսքիդ մտիկ ընէ, բոլոր կեանքը բաղձանքներով պիտի հատցընէ : Ես իմինիս այս կըսեմ. « Ժամ մը առաջ վայելէ : » Ա՛տ ալ գեշ, կըկանչեն անդիւն. ուրեմն կուգես որ ձեռք ձեռքի վրայ դրած կենայ, ու նեղիուկ շրջանակի մը սահմանէն դուրս չելլէ : Ես կուգեմ որ անիկայ իր շրջանակին մէջ ժողովուած գտնէ սրտի, մտաց, երեւակայութեան գրեթէ ամէն զուարճութիւնները, եւս եւ զգայարանաց ճշմարիտ հաճոյքը. անոնցմէ դուրս ինչ կընայ գտնել : Ունայեասիրութեան հաճոյ բաներ :

« Գիտեմ որ այդ հաճոյքները խիստ սաստիկ եւ արբեցուցիչ են. բայց ստիպուած ըլլալով ընտրութիւն ընել իրարու ներհակ եղող բարեաց մէջ, կըքնենեմ կընայիմ քե զանոք ձեռք բերելու համար ինչ նեղութիւններ կրելու է, եւ մարդուս կենացը ինչ քաղցրութիւն կըպատճառեն : Թէ որ փառասիրութեան զիշանիմ, պէտք է որ առանձնութենէս փախչիմ, հրաժարիմ այն զուարճութիւններէն որ ընտանիք, բարեկամք, ազատ զբաղմունքներ ամէն օր կըպատրաստեն ինծի. այն քաղցր երեւակայութիւնները ալ չեն մնար. ես ինծի հետ չեմ ապրիր. աննշան կեանքէն կեղեւմ, բայց հանգստութիւնս ու ազատութիւնս ալ կըկորսընցընեմ :

« Այն պատիւներն որ իրենց պայծառութեամբը աչքս շրտեցուցին՝ քե որ չկարենամ ձեռք բերել, արդեօք վիճակս ինչ պիտի ըլլայ : Զէ, ըսենք քե անխոնջ յարատեւութեամբս վերջապէս հասայ անոնց, վայելքս քանի՞ օր պիտի քշէ : Դենեք քե ձեռքէս ոչ երբեք պիտի ելլեն. արդեօք քանի՞ քանի՞ անգամ ահուդողի մէջ իյնալով՝ պիտի ըսեմ հառաջանօք քե ինչ անխելքութիւն եր ըրածս որ հանգստութիւնս ասոր հետ փոխեցի :

« Մտածէ մէյմը քե փառասիրութենէ ալեկոծեալ մարդուն իրացընէ երջանիկ օրերը որոնք են : Մանկութեան ու անփորձութեան օրերն են, որ ընդարձակ ընդարձակ առաջադրութիւններ ընելով, ամէն դժուարութիւն երեւակայութեամբ դիւրացընելով, իր երազներովը կըգեղեցկացընէ վազելու առաքելքը. բայց այն բարիքն որ փառասիրութիւնը մեր աչքին առջեւ կըցոյցացընէ՝ խիստ շատ անգամ կընմանին այնպիսի քաշուածքներու որ հեռուանց սքանչելի տեսարան-

ներ կերեւան, ու մօտէն որ նայիս՝ զարշնկի գծագրութիւններ են :

« Զափագանցութենէ զգուշանալուն ճարը գիտեմ ես. բարոյախօսները կըխարեն գմեզ՝ երբոր առաքինութիւններն ու մոլութիւնները նկարագրելու ատեն մէկ կողմը կըդնեն անխառն երջանկութիւն, մէկալ կողմը բացարձակ բշուառութիւն : Փառասէր մարդը նոյն իսկ անհանգստութեանց մեջտեղն եղած ատենը, որչափ ալ բաղձանքներ՝ ստրջանքներ ունենայ, ատեն ատեն զուարճութիւն մը՝ զինովութիւն մը կ'իմանայ : Ո՛վ ընթերցող, մեր փնտռածը երջանկութիւն է : Թէ որ միայն բմրիլ ուզենք, խրատը փութ բան է. քե որ միայն զուարճութիւն փնտռենք, զուարճութիւնները անբիւ տեսակ ունին, ամէն վիճակի մէջ կըմտնեն, ամէն բնաւորութեան կըյարմարին : Այն կեղծաւորը, մէկալ նախանձօտը, միւս ազանը, միքէ տանջանքէն ի գատ ուրիշ բան չունին : Անա քեզի մարդատեաց մը որ անդադար կըկրկնէ՝ քե աշխարհս անզգամներով լեցուն է, անոր համար մարդուս կեանքը անտանելի բեռ մըն է : Այս մարդն ալ իրեն համար զուարճութիւններ ունի : Մեզի դեմ ըսած ամէն մէկ նախատինքը մէյմէկ գովեստներ են որ ինքն իրեն կուտայ. քանի որ գմեզ վար կըզարնէ, ինքզինքը բարձրացած կըկարծէ, եւ մեր չունեցած կատարելութիւնները իր վրայ տեսնելով կըշշփանայ : Իսկ քե որ յանկարծ իր խելքին յարմար մարդ մըն ալ գտնէ, ո՞վ կընայ պատմել այն երկու մարդատեացներուն զուարճութիւնը՝ որով իրենց ըրած գիտերը իրարու կըհաղորդեն, ու մարդկային ազգիս դեմ անբիւ հեգնութիւններով կըյարձրկին : Դենեք քե մէկը իրեն հակառակ ելաւ. անպատմելի զուարճութիւն է իրեն՝ անոր դեմ վիճարանիլը. եւ որովհետեւ իր ձայնը բարձր է, վասն զի աս ալ կայ որ երբ մէկը մարդկային յիմարութեանց վրայ ուզէ խօսիլ՝ ոչ նիւր կըսպակսի իրեն եւ ոչ ապացոյց, չըգիտնար քե ինչպէս ուրախանայ ըրած կոռոյն մէջ յաղբող գտնուելուն :

« Փառասէր մարդը այնպիսի զուարճութիւններ ունի որ շատ անգամ ոչ միայն աչք կըխարեն, այլ եւ գուցէ անձանօք ալ են, ու խորունկ դիտելով միայն կընան դուրս ելլել : Յաջողութիւն զրտնելու սաստիկ փափաքը կանուշցընէ մեզի մեր ջանքն ու աշխատանքը. եւ փառասիրին անարգ՝ ծաղրական կամ քե զարշնկի զործերը մէյմէկ խիստ յարմար միջոցներ են իր նպատակին հասնելու : Կարելի է որ կարգէ դուրս ցածութիւնը տեսակ մը հպարտութիւն պատճառէ այն ցածու-

բիւնն ընողին՝ նոյն իսկ կարգէ դուրս ըլլալուն համար : Մեկ խօսքով, ասոր տարակոյս չկայ որ գուարճութիւնը կրնայ խառնուիլ մինչեւ վերջին աստիճանի ծիծաղական հաճոյից հետ, ամօքալի մոլորեանց հետ, եւ անգուր ոճիրներու հետ :

« Ո՛րչափ ողորմելի բան է մարդս : Մտքերնիս կըղենեք թէ փառասիրութիւնը մեծ բան է. եւ չենք տեսներ որ անիկայ տկարութենէ կըծնանի : Զօրաւոր գործողութիւն կուզես. — հասարակ մոլորութիւններէ ազատիլ, խելացի սկզբունքներ հնարելը, եւ անկեց ալ աւելի՝ անոնց հետեւիլն է : Իսկ ռամիկներուն աչքը շրտեցընելու կարօտ ըլլալը, գետնին երեսը սողալով ուրիշներէն առաջ անցնիլը եւ անոնց ձեռքէն տղայական խաղալիքներ յափշտակելու աշխատիլը միթէ մեծահոգի մարդու բան է : Շատ անգամ մեր մտածութիւնները յիմարութիւն են, ու մեր բորբոքումը ծանծաղամտութիւն :

« Խղճալի մոլորութիւններուն մէկն ալ է իշխանութեան մը հասնելու փափաքիլ : Ռամիկը կըսէ թէ ինչ երջանիկ են իշխանաւոր մարդիկ. ամէն ուզածնին կըկատարուի : Աքանջելի տապանագիր է Թէսսիկի կոմսին տապանագիրը : Ասիկայ բաղդին ետեւէն գնաց, տեսակ տեսակ իշխանութեան հասաւ, ու մեռնելու մօտ ատենը հրամայեց որ գերեզմանին վրայ այս խօսքս փորագրուի. « Ո՛ր ուրեմն երջանիկ : »

« Ամենեւին չափազանցութիւն չէ ըրածս՝ երբ կըսեմ թէ մարդուս կեանքը քաղցրացընող բան մը կայ նեւ այս է միայն որ շիտակ մտածող, լաւ սիրտ ունեցող ու անկեղծ մարդկանց հետ անցընէ օրերը. անոնց մէջ գտնուած ատենը այնպիսի օդով մը պատած կըլլայ չորս դին որ համարձակ շունչ կառնու : Կուզես փառասիրութեան հպատակիլ. ինքզինքդ դատապարտէ օրերդ անցընելու անկուշտ, անհանդարտ, կեղծաւոր, ռխակալ, եւ շատ անգամ անզգամութիւնը ցածութեան հետ մէկտեղ բանեցընող խաբերայից հետ : Հին բարեկամներդ արհամարհնելու աշխատէ, սիրտդ փոխէ բոլորովին. վասն զի թէ որ պատուոյ յիշատակ մը մնայ քովդ, տանջանքդ հարիւրապատիկ պիտի ըլլայ :

« Անձնապաշտ խաբերայից ընկերութենէն չկրնար մարդս այնպէս ելլել՝ ինչպէս որ մտած էր. այլ կոմ աւելի անզգամ կեցի, եւ կամ աւելի չաւարարոյ : Անփորձութեան հասակին մէջ, մինչդեռ ամէն բան երեսանց ու վեր ի վերոյ միայն կը դիտուի, դիւրաւ կըխաբուի մարդս ու այն վտանգաւոր դպրոցին կըկապուի : Բայց նոյն դպրոցը

շատ օգտակար խրատներ կրնայ տալ՝ հաստատուն բնաւորութիւն ու սուր միտք ունեցող մարդուն : Հոն կըհաստատուին բոլոր իր սկզբունքները. հոն՝ երբեմն սարսափմամբ, երբեմն ալ զգուանօք, կըդիտէ կըտեսնէ հրապուրիչ մոլորեանց ցաւալի հետեւանքները. հոն մարդիկ կըտեսնեն որ ամէն ուզածնին կատարուածի պէս կըրեսնան, եւ սակայն կըցաւին որ երկար ատեն աննշան անծանօթ մնացեր են : Կրնայ ըսել մեկը թէ Ատոնք փութ խօսքեր են. այն մարդկանց մէկն ալ յանձն չառնուր իր աստիճանէն վար իջնալ : Ես ալ անանկ կարծեմ. բշտառութեան ալ մեծը աս է որ մարդս չկարենայ՝ երկար ատեն ալեկոծեալ տեսարանի մը վրայ ապրելէն ետեւ՝ հանգըստութեան դիմանալ :

« Ոմանք մեղադրելով կըսեն թէ փիլիսոփաները մեծութեան ու իշխանութեան վրայ գէշ խօսքեր են միշտ՝ որպէս զի իրենք անոնց հասած չըլլալուն վրայ մխիթարուին : Այս ըսելը փիլիսոփայից պատմութիւնը մոռնալ է. ամէնքն ալ իշխանութիւնն ու մեծութիւնը շատ մօտէն տեսած են. շատն ալ անձամբ բանեցուցեր են իշխանութիւնը, եւ այն պատճառաւ դժբաղդութեան հասեր են : Արիստոտել ֓իլիպպոսի որդւոյն վարժապետութիւն ըրաւ, եւ Պղատոն քաղաքացի պաշտոնները քաղեց աչքէ անցուց : Կիկերոն հայր հայրենեաց ըսուելու պատուանունը վատրկեցաւ, եւ իր ճարտասանութեամբը փրկուած ժողովուրդը՝ անոր արիւնոտ գլուխը տեսաւ ճարտասանութեան բեմին վրայ նստուած : Սենեկա ներոնի հրամանաւ մեռաւ, ներոնի՝ որ առաջ անոր խրատներովը եղեր էր սէր եւ ակնկալութիւն Հռովմայեցոց : Բոյետիոս երեք անգամ հիւպատոսական ծիրանին հագնելէն ետեւ, բանտի մէջ գրեց այն մխիթարութիւններն որ փիլիսոփայութիւնը կուտայ մարդուս, եւ իր գիրքը կախաղանին պատուանդանին քով դրաւ : Մարկոս Աւրելիոս տիւգերական գահին պատիւ ըրաւ այն առաքիւնութիւններով որ կարծես թէ աննշան եղած ատեննին միայն անարատ կըմնան :

« Կարդեսիոս քագունիի մը իրեն առաջարկած հիւրընկալութիւնն ընդունեցաւ : Դուն ալ՝ ո՞վ աստուածայինդ Ֆենեկոն, մեծամեծ պատիւներու հասար. անոնք քեզի զրպարտութեանց պատճառ եղան, կեանքդ քեզի դառնացուցին, եւ դու քուկին լմաստութեամբդ երջանիկ օրեր անցուցիր ու փառք ալ շահեցար :

« Շատ անգամ բարեսէր մարդը ուրիշներուն օգուտ ընելու յուսով՝ մարդկային ընկերութեան

փոքորիկներուն մէջ կրնետուի որ հասարակաց իրաւանց պաշտպանութիւն ընէ . ասիկայ սրբազան պարտք մըն է որ պիտի կատարէ, բեպէտ եւ անոր համար զո՞նք ըլլայ, եւ իր անձնանուէր նահատակութիւնը փառասիրութեան հակառակն է : Սակայն, երբոր փառաւոր պաշտօնի մը ռոճիկն ու պատիւը զմեզ կըհրապուրեն կըմոլորցընեն, մեր հանգստութեան՝ մեր անկախ ազատութեան յարգը ճանջնանք, ու ճոխ գանձերը քիչ մը ստրկի հետ չփոխենք :

« Իրաւցընէ խելացի մարդ է եղեր այն Պարսիկն

որ երբ իր ազգականները կըյորդորէին զինքը առանձնութենէն դուրս ելլելու եւ բարեկամի մը իրեն առաջարկած պատիւն ու հարրատութիւնն ընդունելու, պատասխան տուաւ . « Տղայութեանս ատեն՝ հայրս ինծի ոսկի դրամ մը պարգեւեց : Վաճառականի մը խանութին վրայ բերք մը ոսկեզօծ քիթեղ տեսայ խիստ փայլուն, ոսկիս տուի, քիթեղն առի : Հիմա ձեր ինծի առաջարկածն ալ այսպիսի առուտուր մըն է . բայց ես տղայ չեմ, եւ ոսկին քիթեղի համար չեմ տար : »

ՏՐՈՉ :

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒՐՈՊԱՅ

ՀԱՆԳԻՍԱՐԱՆ ԳԻՒՐԱԳԻՆ ԲԵՐՈՅ :

Լոնտրայի արուեստահանդիսին ատենը առաջարկութիւն մը եղած էր որ աժան բերքերուն զինքը վրանին դրուին, եւ իմացուի թէ հասարակ ժողովրդեան պէտք եղած նիւթերուն մէջ ամենէն լաւերն ու միանգամայն աժանները որոնք են : Այս առաջարկութիւնն ի գործ դրուեցաւ Փարիզու արուեստահանդիսին՝ մէջ : Մեծ հանդիսարանին մէկ կողմը մասնաւոր տեղ որոշուեցաւ, եւ հոն շարուեցան այն ամենայն բերքերն որ ո՛չ թէ հարուստներուն՝ հապա աղքատաց կարօտութիւնը լեցընելու մեծապէս օգնութիւն կրնան ընել :

Այս դիւրագին բերոց հանդիսարանին մէջի նիւթերը չորս խումբ բաժնուած են, այսինքն Բնակարան, Կան կարասի, Հագուստ եւ Կերակուր :

Առաջին խումբին մէջ ամենէն քիչ են բերքերը : Գործաւորաց համար շինուելիք բնակարաններու զաղափարներ կան մէջը՝ այն կերպով շինուած որ քիչ մը տեղի մէջ որչափ կարելի է շատ մարդ բնակի ու միանգամայն բնակիչներուն առողջութեանը վնաս մը չըլլայ, ներքին բաժանմունքը լաւ կերպով եղած, անոնց մէջ աշխատիլը դիւրին ըլլայ, շատ օդ բանի եւ առատ լոյս զարնէ :

Երկրորդ խմբին մէջ են տան կան կարասիները, եւ անոնց հետ տեսակ տեսակ վառարաններ, կանքեղներ, խոհակերոցի եւ սեղանի անօրներ եւ այլն :

Երրորդ խմբին մէջ դրուած են հագուստներ . այսինքն նախ ամէն տեսակ կտաւ, չուխայ եւ այլն, եւ յետոյ կարած պատրաստ զգեստներ :

Կերակրելինաց խմբին մէջ ամենէն աւելի շատ